

INLEIDING	4
MUZIKALE REISBESCHRIJVING	6
ORKESTMUZIEK	
1 Orkestsuites barok	12
2 Strijkconcerten barok	16
3 Klavecimbelconcerten & meer barok	20
4 Blaasconcerten barok-klassiek	24
5 Symfonieën klassiek	28
6 Pianoconcerten klassiek	34
7 Vioolconcerten klassiek-romantiek	38
8 Celloconcerten klassiek-romantiek	44
9 Suites & serenades klassiek-romantiek	48
10 Symfonieën romantiek	52
11 Symfonisch met een verhaal romantiek	56
12 Pianoconcerten romantiek	62
13 Ballet & dans romantiek	66
14 Gitaarconcerten romantiek-modern	70
15 Symfonisch met een verhaal modern	74
16 Symfonisch modern	78
17 Pianoconcerten modern	84
18 Strijkconcerten modern	88
19 Suites & variaties modern	92
20 Ballet & dans modern	96
KAMERMUZIEK	
21 Diverse ensembles renaissance-barok	104
22 Strijkkwartet & meer klassiek-romantiek	108
23 Eén strijkinstrument met piano klassiek-romantiek	114
24 Meerdere strijkinstrumenten met piano klassiek-romantiek	118
25 Blaasinstrumenten klassiek-romantiek	122
26 Diverse ensembles modern	126
SOLOMUZIEK	
27 Tokkelinstrumenten renaissance-barok	134
28 Orgel renaissance tot modern	138
29 Klavecimbel barok	142
30 Piano barok	142
31 Pianosonates & variatiewerken klassiek-romantiek	146
32 Het poëtische pianostuk romantiek	152
33 Klassiek gitaar romantiek-modern	158
34 Piano modern	162

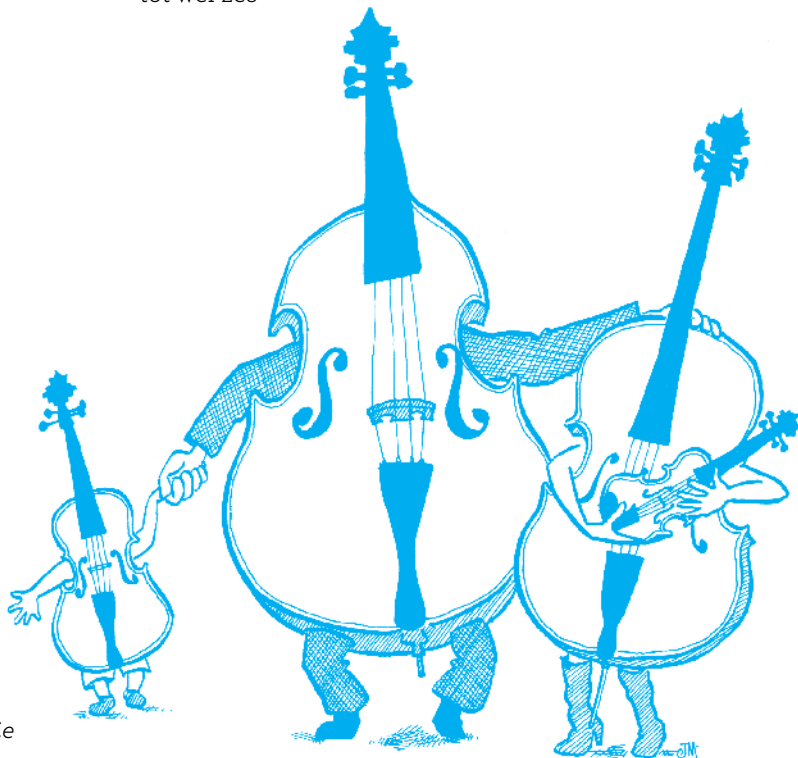
VOCAL MUZIEK	
35 Koor middeleeuwen-renaissance	170
36 Koor barok	174
37 Koor klassiek-romantiek	178
38 Koor modern	182
39 Lied middeleeuwen-renaissance-barok	186
40 Lied klassiek-romantiek	190
41 Lied modern	194
42 Opera barok	198
43 Opera klassiek	202
44 Opera Italië komisch romantiek	206
45 Opera Italië serieus romantiek	210
46 Opera Frankrijk romantiek	216
47 Opera Duitsland romantiek	220
48 Opera Rusland romantiek	224
49 Opera modern	228
50 Operette romantiek	234
STIJLPERIODES	
Middeleeuwen (600-1400)	238
Renaissance (1400-1600)	239
Barok (1600-1750)	240
Klassiek (1750-1820)	241
Romantiek (1820-1900)	242
Modern (vanaf 1900)	243
MUZIEKTERMEN	244
INDEX	250
COLOFON	255

STRIJKCONCERTEN

In de 16e eeuw, ten tijde van de Italiaanse renaissance (de periode voor de barok), ontstaat een nieuwe instrumentenfamilie die de basis van het orkest zal gaan vormen: viool, altviool, cello en contrabas. Strijkinstrumenten worden al volop bespeeld in die tijd, maar de vraag naar een instrument met een sterkere en meer dynamische toon is groot. Andrea Amati (ca. 1510-1578), uit het Noord-Italiaanse Cremona, ontwerpt een viool die zó perfect is, dat er tot op de dag van vandaag nauwelijks aanpassingen nodig zijn. Componisten zien de mogelijkheden van de nieuwe strijkinstrumenten en eind 17e eeuw resulteert dit onder andere in het concerto. Een stijl waarin de solist(en) – begeleid door orkest – de gelegenheid krijgt de mooiste melodieën te spelen en met zijn virtuoze techniek te pronken. De instrumenten van Amati en andere oude meesters uit Cremona, zoals Stradivarius, Guarneri en Bergonzi, zijn heden ten dage nog altijd zeer gewild. De Stradivarius-viool ‘Lady Blunt’ uit 1721 werd in 2011 geveild voor maar liefst 15,9 miljoen dollar. Die prijs was exclusief strijkstok.

KENMERKEN

concerto	één solo-instrument plus klein begeleidend orkest
concerto grosso	meerdere solo-instrumenten plus klein begeleidend orkest
instrumenten	belangrijkste solo-instrumenten zijn viool en cello
melodie	springerige melodieën met veel versieringen
meerdelig	concerto heeft meestal drie delen, concerto grosso heeft er tot wel zes

De vioolfamilie

2

LUISTERVOORBEELD

Antonio Vivaldi (1678-1741)

> De vier jaargetijden (1720)

Vivaldi schreef 240 vioolconcerten en 27 celloconcerten. De vier jaargetijden (Le quattro stagioni) bestaat uit vier vioolconcerten die elk een jaargetijde uitbeelden. Vivaldi heeft zelf de sonnetten geschreven waarop de muziek gebaseerd is. Met virtuoze, vaak zelfbedachte viooltechnieken laat Vivaldi de strijkers typische seizoen-geluiden weergeven. Zang van vogels in de lente; het ruisen van de wind en plotse-linge donder en bliksem in de zomer; jachtgeluiden in de herfst en klappertanden in de winter. De concerten zijn meeslepend, lyrisch en uniek. De vier jaargetijden was in de vergetelheid geraakt en is pas sinds de komst van de elpee (jaren vijftig van de twintigste eeuw) wereldberoemd geworden. De eerste plaatopname, met violist Louis Kaufman, stamt uit 1947.

➤ **Vivaldi L'estro armonico, opus 3** (concert nr. 10 voor vier violen is zeer populair)

➤ **Vivaldi Celloconcert in g, RV 417**

MOOI? Reis dan mee en ontdek ook de andere klassiekers in dit genre...

Arcangelo Corelli (1653-1713)

> 12 Concerti grossi, opus 6 (uitgegeven in Amsterdam, 1714)

Het internationale succes van deze concerten bezorgde Corelli grote roem en stelde hem financieel in staat zijn hobby (schilderijen verzamelen) te kunnen beoefenen. De vioolpartijen zijn vrij simpel, omdat Corelli zelf graag meespeelde op de viool, maar niet extreem getalenteerd was. Het bekendste concert is nr. 8 Kerstconcert, gecomponeerd voor kerstavond. In het laatste deel, Pastorale ad libitum, horen de herders van de geboorte van Christus. De twaalf concerten vormen samen ‘de standaard voor het concerto grosso, zó majestueus en subliem dat ze niet in aanmerking komen voor kritiek’, aldus muziekautoriteit Charles Burney (1726-1814).

“Corelli speelde eens een vioolsolo. Toen een deel van het publiek rumoerig werd, legde Corelli zijn viool neer. ‘Waarom stopt u?’, vroeg iemand. ‘Ik was bang dat ik uw gesprek zou storen,’ antwoordde Corelli ...”

Johann Sebastian Bach (1685-1750)

‘Keurig,’ zei schrijver Godfried Bomans met gevoel voor understatement over de 6 Brandenburgse Concerten (1708-1721), misschien wel de mooiste muziek die ooit is gecomponeerd. Deze concerten zijn in ieder geval de meest kleurrijke uit de barok, omdat het orkest bij ieder concert een andere samenstelling kent, met solo-instrumenten als trompet, hoorn, hobo, fagot, fluit, viool, altviool en klavecimbel. De Brandenburgse Concerten zijn vanwege de uiteenlopende samenstellingen van het orkest verdeeld over de hoofdstukken 2, 3 en 4.

> Brandenburgs Concert nr. 6 (1710)

Concert nr. 6 maakt gebruik van de kleinste bezetting en is qua instrumentatie het meest uniek: twee altviolen, twee viola's da gamba, een cello, contrabas en klavecimbel. Strijkconcerten in de barok werden meestal voor de extraverte violen geschreven, maar niet voor het lelijke eendje onder de strijkinstrumenten: de altviool. Deze klinkt lager dan de viool en speelde zelden een solo. In dit concert draait het echter om de (felle) dialoog tussen de twee altviolen. De viola da gamba, destijds de aristocraat onder de instrumenten, speelt beneden zijn stand voornamelijk akkoorden als een soort slaggitaar. Het gebruik van deze lage strijkinstrumenten geeft die diepe, intens warme klank.

➤ **Telemann** Altvioolconcert in G (het eerste soloconcert voor altviool)

“Het verschil tussen een viool en een altviool is dat een altviool langer brandt.”

– Victor Borge, muziekkomiek

> Brandenburgs Concert nr. 3 (1713)

Concert nr. 3 is geschreven voor drie groepen solisten: drie violen, drie altviolen en drie cello's. De begeleiding wordt gevormd door klavecimbel en contrabas. De solisten vormen tevens het orkest! Daardoor klinkt dit muzikale elftal groter dan het wezenlijk is. De melodie rolt als het ware door alle linies van het orkest. De drie groepen spelen als één geheel, geven op het juiste moment de melodie over, maar er is ook ruimte voor solo's. Zelfs de contrabas soleert en daarmee is dit concert een soort muzikale reclamespot voor de Italiaanse vioolfamilie.

Xzibit: 'Symphony in X Major' | **Bach** Brandenburgs Concert nr. 3

> Vioolconcerten BWV 1041-1043 (1723)

Bachs vioolconcerten zijn lange tijd uit de gratie geweest. Vioolvirtuozen uit de 19e en het begin van de 20e eeuw speelden deze muziek zelden, omdat er niet die technische hoogstandjes in zaten waarmee ze zo graag hun publiek imponeerden. Dit is dan ook geen muziek voor muzikale spierballen, maar pure poëzie. Het gedragen tweede deel (Largo ma non tanto) uit het Dubbelconcert voor twee violen BWV 1043, vormt met de intense dialoog tussen beide violen een van de emotionele hoogpunten uit Bachs werken. Tip: de Vioolconcerten BWV 1041 en 1042 zijn een aanrader om Bach mee te beginnen.

👨👦👧 Children of a Lesser God | **Bach** Dubbelconcert voor twee violen, BWV 1043

Georg Friedrich Händel (1685-1759)

> 12 Concerti Grossi, opus 6 (1739)

Händel woonde in Engeland en schreef daar in slechts één maand de Twelve Grand Concertos, zoals zijn Engelse uitgever ze om marketingtechnische redenen graag noemde. Händel gebruikte ook oud materiaal in deze concerten, een methode die veel voorkwam in die tijd. Het publiek zal nauwelijks geluisterd hebben naar deze muziek, omdat ze als een soort achtergrondmuziek gebruikt werd tijdens intermezzi van zijn oratoriumuitvoeringen. De concerten zijn geïnspireerd op Corelli, maar kenmerken zich door Händels eigen levenslust en lol (concert nr. 12!)

➤ **Albinoni** 12 Concerti a cinque, opus 5

Unico Wilhelm, graaf van Wassenaer (1692-1766)

> 6 Concerti Armonici (1755)

De graaf van Wassenaer zette zijn naam niet boven de partituur, omdat hij waarschijnlijk vanwege zijn adellijke afkomst anoniem wilde blijven. Zodoende bleef de ware identiteit van de componist eeuwenlang geheim en werden deze concerten door gewiekste uitgevers toegeschreven aan de beroemde, jong overleden Pergolesi. Toen in 1979 echter het originele manuscript werd gevonden op de zolder van Kasteel Twickel, het Twentse geboortehuis van de graaf, begreep men de ware toedracht. Degelijke Hollandse barokmuziek met een vleugje Italiaanse zon.

➤ **Stravinsky** Pulcinella Suite (zie hoofdstuk 20)

KIES OP SFEER

🌀 EASY	Corelli 12 Concerti grossi, opus 6, nr. 8 Kerstconcert
🌀 EASY	Vivaldi De vier jaargetijden
🌀 SWING	Bach Brandenburgs Concert nr. 3
🌀 TROUWEN	Bach Vioolconcert, BWV 1043, Largo ma non tanto
🌀 TAFELLEN	Wassenaer 6 Concerti Armonici

BLAASINSTRUMENTEN

In Mozarts tijd is men praktisch ingesteld. Als een klarinettist of een fluitspelende koning om nieuwe muziek vraagt, wordt er voor die persoon 'op maat' gecomponeerd. De componist houdt nadrukkelijk rekening met de talenten (of beperkingen) van de speler. Instrumenten én hun bespelers worden echter steeds beter. Zo kwam er geleidelijk meer virtuositeit in de muziek voor blaasinstrumenten, die zich intussen verplaatst van de intieme huiskamer, of muziekkamer in een paleis, naar de openbare concertzaal. Er wordt zelfs muziek gecomponeerd voor louter blaasinstrumenten; de blazersensembles worden meestal samengesteld uit de beste musici uit de orkesten. Vooral de serenades voor blazers zijn populair – aanvankelijk gebruikt als achtergrondmuziek op tuinfeestjes, maar Mozart tilt het genre naar een hoger niveau. Zijn serenade 'Gran Partita' is de publiekstrekker tijdens een benefietconcert in het Weense Nationaltheater.

KENMERKEN

belangrijkste instrumenten diversiteit	fluit, hobo, klarinet, fagot en hoorn veel verschillende bezettingen, blaasinstrumenten vaak samen met strijkers of piano
op maat	stukken werden vaak speciaal voor een bepaalde blazer gecomponeerd
virtuoos	de muziek werd steeds virtuozer en het aantal composities nam toe
meerdelig	composities van meestal drie of vier delen, maar meer delen komt ook voor

Kattenserenade

25

LUISTERVOORBEELD

Antonin Dvorák (1841-1904)

> Serenade voor blazers, opus 44 (1878)

Dertien blazers, cello en contrabas. Om de kost te verdienen speelde de jonge Dvorák altviool (daar is altijd vraag naar) in Boheemse dorpsorkestjes en trad hij op in cafés en op marktplaatsen. De ervaring die hij daarmee opdeed, is goed te horen in de Serenade voor blazers. Dvorák combineert aanstekelijke Slavische melodieën en ritmes met het verstrooiende karakter van de serenade. Een waardig vervolg op de serenades voor blazers van Mozart.

MOOI? *Reis dan mee en ontdek ook de andere klassiekers in dit genre...*

“Mozart is pure zonneschijn.” – Antonin Dvorák

Wolfgang Amadeus Mozart (1756-1791)

> Serenade nr. 10 'Gran Partita', KV 361 (1784)

Serenade voor dertien blaasinstrumenten die algemeen wordt beschouwd als het summum voor blazersensembles. De serenade bestaat uit zeven delen. In een scène uit de film Amadeus beschrijft de jaloerse componist Salieri het Adagio (derde deel uit de serenade): 'Op papier leek het niets. Het begin was simpel, bijna komisch. Een puls, fagotten, bassethoorns als een roestige accordeon. En dan opeens... hoog erbovenuit... een hobo, een enkele vaste noot die bleef hangen, totdat een klarinet de melodie overnam en er iets verrukkelijks van maakte. Dit was geen compositie van een optredende aap, het was of ik de stem van God hoorde.'

➤ **Mozart Serenades voor blazers, KV 375 en KV 388**

🎬 **Amadeus** | **Mozart Adagio** uit de 'Gran Partita'

> Klarinetkwintet, KV 581 (1789)

Klarinet en strijkkwartet. In Londen hoorde Mozart op achtjarige leeftijd voor het eerst de klarinet en hij was meteen verkocht. Later schreef hij de twee mooiste werken voor klarinet: het Klarinetkwintet en het Klarinetconcert. Beide voor Anton Stadler, een briljant klarinettist en intieme vriend van Mozart. Regelmatig gingen ze samen de hort op en dronken op een avond zo twee flessen wijn de man. Stadler was een flierefluiter en zou Mozart financieel benadeeld hebben, maar van dat laatste zijn geen harde bewijzen te vinden. Het Klarinetkwintet is muziek met een bijna vanzelfsprekende schoonheid, die vanwege de schitterende melodieën een extreem grote populariteit geniet.

➤ **Mozart Klarinettrio 'Kegelstatt', KV 498** (gecomponeerd tijdens een potje kegelen)

➤ **Mozart Fluitkwartetten**

➤ **Mozart Hoornkwintet, KV 407**

Ludwig van Beethoven (1770-1728)

> Septet in Es, opus 20 (1800)

Klarinet, fagot, hoorn, viool, altviool, cello en contrabas. De intimiteit, grandeur en virtuositeit van zijn Septet bezorgden Beethoven tijdens zijn leven zo'n populariteit, dat die het succes van zijn grotere werken overschaduwde. Op 2 april 1800 organiseerde Beethoven zijn eerste openbare concert. Op het programma stonden drie wereldpremières: het Eerste pianoconcert, het Septet en de Eerste symfonie. De publieksprijs was voor het Septet.

➤ **Reicha** Blaaskwintet in a

Franz Schubert (1797-1828)

> Octet, D 803 (1824)

Strijkkwartet, contrabas, klarinet, fagot en hoorn. Schubert kreeg van de klarinetspelende graaf Von Troyer de opdracht net zo'n mooi werk te schrijven als Beethovens populaire Septet. Natuurlijk is de klarinet vanwege de graaf goed vertegenwoordigd, maar ook de andere instrumenten komen ruim aan bod. Het is één van Schuberts langste instrumentale werken (zes delen), maar het bezit genoeg variatie om te blijven boeien.

➤ **Spohr** Nonet

“De een bijt in het koperen mondstuk van zijn houten knuppel, en de ander blaast zijn longen uit zijn lijf op een Franse hoorn. Noem je dat Kunst?”

– Franz Schubert

Johannes Brahms (1833-1897)

> Klarinetkwintet (1891)

Klarinet en strijkkwartet. Brahms verbleef in het idyllische en rustgevende Bad Ischl in de Alpen en was eigenlijk al gestopt met componeren. In de zomer van 1891 schreef hij toch nog een meesterwerk voor ‘juffrouw klarinet’, zoals hij het instrument liefkozend noemde. De nukkige Brahms had hoorbaar zijn rust gevonden. Melancholiek en zachtvaardig. Absolute aanrader als je het Klarinetkwintet van Mozart mooi vindt.

➤ **Brahms** Klarinettrio

➤ **Brahms** Hoortrio

Nikolai Rimski-Korsakov (1844-1908)

> Kwintet in Bes, voor piano en blazers (1876)

Piano, fluit, klarinet, hoorn en fagot. Rimski-Korsakov schreef dit werk voor een compositiewedstrijd, maar de jury negeerde zijn kwintet volledig. De klassieke stijl in combinatie met Russische wijsjes zorgt in de snelle delen voor zulke aanstekelijke muziek, dat je onmiddellijk zin krijgt in de voorjaarssschoonmaak! Het langzame tweede deel (Andante) begint met een lyrische solo voor de hoorn, waarna de andere blazers een warm tapijt van oosterse klanken neerleggen. Ogen dicht en genieten.

➤ **Mozart** Blaaskwintet met piano, KV 452 (Mozart in 1784: ‘Mijn beste werk tot dusver’)

➤ **Saint-Saëns** Septet in Es

KIES OP SFEER

◆ DROEVIG	Mozart Serenade nr. 10 ‘Gran Partita’, <i>Adagio</i>
☺ CHILLEN	Mozart Klarinetkwintet, KV 581, <i>Larghetto</i>
☺ VROLIJK	Beethoven Septet in Es, <i>opus 20</i>
☺ VROLIJK	Rimski-Korsakov Kwintet in Bes, <i>Allegro con brio</i>
☺ EASY	Dvorák Serenade voor blazers, <i>opus 44</i>

KLASSIEK GITAAR

De razendsnelle opkomst van de piano halverwege de 18e eeuw zorgt niet alleen voor de ondergang van het klavecimbel en de luit, maar ook van de barokgitaar. Vanaf het begin van de 19e eeuw neemt de interesse in de gitaar echter weer toe. Het instrument wordt sterk verbeterd: het krijgt zes snaren in plaats van de gebruikelijke vijf, en de dubbele snaren van de barokgitaar worden vervangen door enkele, wat het speelgemak bevordert. De Spanjaard Antonio de Torres (1817-1892), de Stradivarius onder de gitaarbouwers, ontwerpt rond 1884 een gitaar met de vorm zoals we die nu nog kennen. Deze heeft een groter volume, waardoor het mogelijk wordt om in kleine concertzalen op te treden. Kenmerkend voor de klassieke of Spaanse gitaarstijl is de mogelijkheid om melodie én begeleiding tegelijk te kunnen spelen, net als op de piano. Gitaarvirtuozen uit Spanje en Italië nestelen zich in Londen, Parijs en Wenen; ze geven concerten, bedenken gitaarmethodes en schrijven composities voor dit nieuwe instrument. De klassieke of Spaanse gitaar vormt de basis waaruit alle andere gitaren en gitaarstijlen (blues, jazz, pop, etc.) zijn voortgekomen.

KENMERKEN

instrument	de klassieke of Spaanse gitaar
verbeteringen	technische verbeteringen instrument dragen bij tot meer repertoire
techniek	melodie én begeleiding tegelijk op één gitaar
repertoire	veel korte stukken, ook suites en variatiewerken, weinig sonates
folklore	composities hebben vaak een folkloristische inslag

Fernando Sor

33

LUISTERVOORBEELD

Anoniem

> Romance (ca. 1900)

Het populairste stuk uit het gitaarrepertoire en voor velen een inspiratie om gitaar te gaan spelen (het is niet zo moeilijk). Wie de componist is van dit Spaanse etude-achtige stukje blijft vooralsnog een mysterie. In de film *Blood and Sand* (1941) werd de Romance gespeeld door gitarist Vicente Gomez. Echt bekend werd de compositie pas toen gitarist Narciso Yepes de muziek speelde in de film *Jeux interdits* (1952). Beide gitaristen claimen de componist te zijn, maar aangezien zij nog niet eens geboren waren ten tijde van de eerste uitgave lijkt dit op zijn minst onwaarschijnlijk. De kracht van de Romance Anoniem ligt in de prachtige lange melodie die als vanzelfsprekend wordt ondersteund met kabbelende arpeggio's (tokkelen) in de begeleiding.

MOOI? *Reis dan mee en ontdek ook de andere klassiekers in dit genre...*

🎬 *Jeux interdits.* | **Anoniem** Romance

🎸 Julio Iglesias: 'Quiero' | **Anoniem** Romance

Fernando Sor (1787-1839)

> Mozart Variaties, opus 9 (1821)

Na een muziekstudie in het klooster van Montserrat (waar het verboden was gitaar te spelen!) en een baan als opzichter bij een hertog, vertrok Sor naar Parijs. Daar bouwde hij met zijn elegante en expressieve gitaarmuziek een goede reputatie op. De 'Mozartvarianties' zijn gebaseerd op het liedje 'Das klinget so herrlich' uit Mozarts opera *Die Zauberflöte*. De simpele melodie vormt de basis voor een van de eerste showstukken voor gitaar.

- **Sor** L'Encouragement
- **Giuliani** Tema con variazioni concertanti, opus 130
- **Carulli** Duet nr. 2, opus 34
- **Paganini** Grand Sonata in A

"Ik hou van de gitaar vanwege haar harmonie; het is mijn onafscheidelijke metgezel tijdens al mijn reizen." – Niccolò Paganini

Francisco Tárrega (1852-1909)

> Recuerdos de la Alhambra (1896)

Tárrega wordt beschouwd als de vader van de moderne klassieke gitaar. Met zijn melodieuze en virtuoze composities heeft hij de speeltechniek van de gitaar vernieuwd, zoals Paganini en Chopin dat voor de viool en de piano deden. 'Herinneringen

aan het Alhambra' is een tremolostudie, een techniek waarbij de melodienoot razend-snel wordt herhaald waardoor het lijkt alsof er een vloeiende melodie klinkt.

Geschreven naar aanleiding van zijn bezoek aan het beroemde Moorse paleis Alhambra in Granada. Zeer nostalgisch.

➤ **Tárrega** Capricho árabe

➤ **Albéniz** Asturias (gitaarbewerking)

🎧 Babel | **Albéniz** Asturias

Agustín Barrios Mangoré (1885-1944)

> **La catedral** (1921)

Barrios was de eerste klassieke gitarist die platen opnam (vanaf 1909) en ook de eerste die een complete suite van Bach op gitaar speelde. La catedral is geïnspireerd op de kathedraal in Montevideo, Uruguay. Toen Barrios de kathedraal binnenging werd hij zó geraakt door orgelmuziek van Bach en de mooie lichtval, dat hij dat moment op muziek heeft vastgelegd. La catedral bestaat uit drie deeltjes: een nostalgische Prelude, het gedragen Andante Religioso en als finale het uiterst virtuoze Allegro Solemne. Een harmonieus samengaan van barok, romantiek en Zuid-Amerikaanse invloeden. Barrios componeerde meer dan honderd prachtige karakterstukjes.

Heitor Villa-Lobos (1887-1959)

> **5 Preludes** (1940)

Villa-Lobos is de grootste gitaarcomponist van de 20e eeuw. In een warme, persoonlijke stijl laat hij neoclassicistische, impressionistische en Zuid-Amerikaanse muziek samensmelten tot een geheel. De 5 Preludes hebben ieder hun eigen karakter. De Eerste Prelude met haar romantische cello-achtige melodie, de straten van Rio die doorklinken in de Tweede en Vijfde Prelude, Bachiaanse klanken in de Derde en impressionistische klanken à la Debussy in de Vierde Prelude. Een moderne klassieker.

➤ **Villa-Lobos** 12 Études (opgedragen aan Andrés Segovia)

➤ **Ponce** Folia de España

➤ **Brouwer** Un Dia de Noviembre

➤ **Salzedo** Ballade (harpmuziek)

Antonio Lauro (1917-1986)

> **Valses Venezolanos** (vanaf 1938)

Lauro studeerde eigenlijk piano, maar toen hij een concert bijwoonde van Barrios, besloot hij zich helemaal aan de gitaar te wijden. De circa twintig Valses Venezolanos behoren tot de populairste gitaarwerken van de 20e eeuw. De Weense wals dient als basis, maar ritmische en melodische invloeden uit Venezuela zorgen voor een Zuid-Amerikaanse swing. Lauro gebruikte de Venezolaanse folklore als inspiratie voor zijn

muziek, net als Smetana (Tsjechië), Bartók (Hongarije) en Albéniz (Spanje) dat in Europa deden. Veel gespeeld worden Wals nr. 3 'Criolla', El Marabino, Maria Louisa en Angostura. Deze laatste wals zou geïnspireerd zijn op Wals opus 69 nr. 1 van Chopin.

“De gitaar is het makkelijkste instrument om slecht te spelen en het moeilijkste instrument om goed te spelen.” – Andrés Segovia, gitarist

Astor Piazzolla (1921-1992)

> **Cinco piezas** (1981)

Piazzolla, meester van de bandoneon, schreef ook veel werken voor andere instrumenten, zoals de klassieke gitaar. De tango en milonga gebruikte hij als middel voor zijn muzikale ideeën, zoals Bach dat eerder deed met barokdansen als menuet en sarabande. De 'Vijf stukken' voor gitaar zijn virtuoos, ritmisch complex, verleidelijk en passievol, met voortdurend een trieste ondertoon. Inspiratie voor deze stukken vond Piazzolla in de Bagatellen voor gitaar van William Walton.

➤ **Rodrigo** Invocación y danza

➤ **Walton** Five Bagatelles

“Mijn ritmische accenten, 3-3-2, zijn hetzelfde als van de Joodse muziek die ik op bruiloften hoorde.” – Astor Piazzolla

KIES OP SFEER

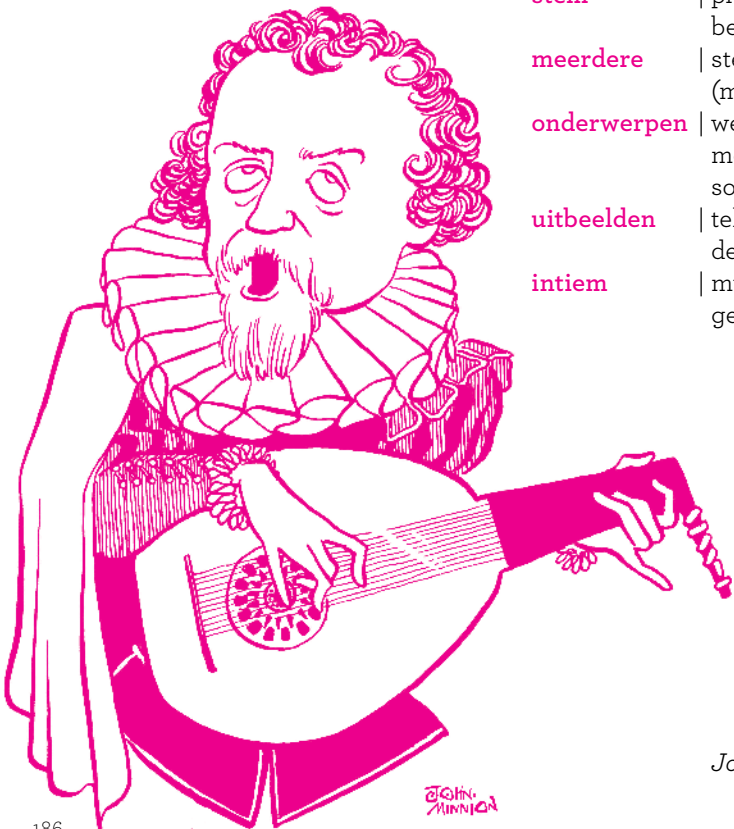
🎧	DROEVIG	Brouwer Un Dia de Noviembre
🎧	CHILLEN	Lauro Valses Venezolanos
🎧	SPEKTAKEL	Albéniz Asturias
🎧	EASY	Anonim Romance
🎧	ROMANTISCH	Piazzolla Cinco piezas, <i>Romantico</i>

LIED

Minstrelen zingen en dansen in de middeleeuwen hun liederen in dienst van een heer, zichzelf vaak begeleidend met een vedel (soort viool). Hieruit ontwikkelen zich in de 13e en 14e eeuw in Frankrijk de troubadours en trouvères. Dichter-muzikanten, veelal van adel, trekken in de riddertijd gewapend met hun luit of vedel van kasteel naar kasteel om lange heldendichten en chansons te zingen. De muziek is niet-religieus, soms politiek of satirisch, maar meestal met de hoofse liefde als onderwerp. In Duitsland is de muziek van de Minnesänger – met luit of fluit – erg populair aan de hoven. In de 16e eeuw, de tijd van Shakespeare, bloeit in Engeland de ‘Elizabethan song’ op, een stijl die bepalend wordt in heel Europa. Deze liederen gaan meestal over de liefde, worden begeleid door luit, virginaal of een consort (instrumentaal ensemble) en worden gebruikt als entertainment aan het hof of tijdens toneelstukken. In Italië wordt in de 16e eeuw het madrigaal het belangrijkste genre in de wereldlijke muziek. Krachtige, provocerende, levendige liederen voor één of meerdere stemmen. De inhoud is speels, satirisch, pastoraal of amoureuus – soms zelfs erotisch –, en er is veel aandacht voor het uitbeelden van de tekst in de muziek (klankschildering). Hiervoor gebruiken Monteverdi en Gesualdo muzikale trucjes, bijvoorbeeld: een stijgende melodie als iemand naar de sterren kijkt, ritmische beweging als een minnaar in beeld komt of een lange toon bij een ‘strakke blik’.

KENMERKEN

stem	plus instrumentale begeleiding (meestal luit)
meerdere	stemmen in het madrigaal (meestal vier tot zes)
onderwerpen	wereldlijke onderwerpen, meestal over ‘hoofse liefde’, soms politiek of satirisch
uitbeelden	tekst wordt regelmatig in de muziek uitgebeeld
intiem	muziek voor ‘huiselijk’ gebruik

John Dowland met luit

39

LUISTERVOORBEELD

Anoniem (16e eeuw)

> Greensleeves (16e eeuw)

Componist en dichter onbekend. Er is veel gespeculeerd over herkomst en tekst. Lady Green Sleeves zou een verleidelijke vrouw of misschien zelfs een prostituee zijn. Het woord ‘groen’ had in die tijd een seksuele lading. Er zijn geruchten dat koning Henry VIII het liedje componeerde voor zijn toekomstige koningin. Shakespeare noemt in *The Merry Wives of Windsor* (1602) de melodie Greensleeves, wat betekent dat het toen al bekend was. Later wordt de melodie steeds meer gebruikt voor kerstliedjes. Greensleeves is een echte ‘traditional’ geworden, op duizenden manieren geïnterpreteerd.

▶ **Vaughan Williams** *Fantasia on Greensleeves*

MOOI? *Reis dan mee en ontdek ook de andere klassiekers in dit genre...*

Elvis Presley: ‘Stay Away’ | **Anoniem** Greensleeves

Hildegard von Bingen (1098-1179)

> *Symphonia Armonie Celestium Revelationum* (ca. 1151-1158)

‘Symfonie van de harmonie van celestijnse revelaties’ is een grote collectie van muziek en gedichten die Hildegard von Bingen tijdens haar leven opbouwde. Het ‘Veertje op de adem van God’, zoals ze zichzelf graag omschreef, was abdis, componist, mystica, theologe, schrijfster en schilderes. Ze correspondeerde met de groten der aarde. Haar muziek is eenstemmig, al dan niet met eenvoudige instrumentale begeleiding. Puur.

Guillaume de Machaut (1300-1377)

> *Le voir dit* (1362)

Het ‘Verhaal van waarheid’ vertelt in één lange aaneenschakeling van 9094 regels over de liefde tussen de ruim zestigjarige Machaut en zijn jonge aanbidsster Peronne. Daarbij vormt de innige briefwisseling tussen de geliefden de basis van het gedicht. Machaut heeft, geheel in de traditie van de troubadours, een aantal van zijn gedichten op muziek gezet in de vorm van ballades, virelais en rondeaus. Voornamelijk meerstemmige muziek, waarbij de hoofdmelodie wordt omringd door speelse tegenmelodieën. Tip: luister naar muziek van gespecialiseerde ensembles als LaReverdie en Datura.

▶ **Dufay** *Chansons*

Orlando di Lasso (1532-1594)

> *Lagrima di San Pietro* (1594)

‘Tranen van Sint Pieter’ is een cyclus van twintig spirituele madrigalen en een afsluitend motet op Italiaanse teksten van de dichter Tonsillo. Zij drukken de verschillende fases uit van het schuldgevoel van Petrus over zijn verraad van Christus.

Getallensymboliek speelt een grote rol in het werk. De madrigalen zijn zevenstemmig en vertegenwoordigen daarmee de zeven smarten van de Heilige Maagd Maria. Het totaal aantal stukken is eenentwintig, dat is zeven maal het getal van de heilige drie-eenheid. Daarnaast gebruikt Lasso zeven van de acht kerktoneesoorten, de achtste laat hij weg. Deze madrigalen, die beschouwd worden als een van de grootste prestaties uit de polyfonie in de renaissance, schreef hij een paar maanden voor zijn dood.

John Dowland (1563-1626)

> The First, Second and Third Book of Songs (1597-1603)

Deze verzameling luitliederen behoort tot de hoogtepunten van de Engelse muziek-literatuur en bevat liederen als I Saw My Lady Weepe, Can She excuse en Flow My Tears, dé smartlap van de 16e eeuw.

Dowland kon met zijn muziek de emoties van de tekst weergeven, zoals Monteverdi bij de Italianen. De teksten zijn deels van Dowland en deels van andere dichters. De luitbegeleiding is van zeer hoog niveau en gelijkwaardig aan de zang. Engelse componisten als Tallis, Byrd, Campion en Ford hebben ook talrijke prachtige liederen in dezelfde stijl geschreven.

➤ Purcell Songs of Welcome and Farewell

➤ Praetorius Terpsichore

“Verschillende landen hebben verschillende gewoonten en gebruiken, eten, interesses, taal en zang. Zodoende jubelen de Engelsen; zingen de Fransen; schreien de Spanjaarden; de Italianen, die langs de kusten van Ianua, pronken met hun vaardige stemmen; de anderen blaffen; maar de Duitsers (ik schaam me om het te zeggen) huilen als wolven.” – John Dowland

Sting: 'Flow My Tears' | Dowland Flow My Tears

Don Carlo Gesualdo (1566-1613)

> Vijfstemmige madrigalen (vanaf 1594)

Gesualdo zette in 1590 heel aristocratisch Napels op zijn kop met de dubbele moord op zijn vrouw Maria en haar minnaar, de hertog van Andria. Na deze daad trok Gesualdo zich ongestraft terug op zijn landgoed en wijdde hij zich geheel aan het componeren van vijfstemmige madrigalen. Muziek met een expressieve chromatiek die haar tijd ver vooruit was. Niemand minder dan Stravinsky was een fervent bewonderaar.

➤ Morley Madrigalen

“Gesualdo begon pas serieus met componeren toen hij stopte met zijn moordpraktijken.” – Igor Stravinsky

Claudio Monteverdi (1567-1643)

> Madrigali guerrieri et amorosi (1638)

Madrigalen van oorlog en liefde, bestaande uit solo's en duetten, tot zevenstemmige zang. Muziek moest volgens Monteverdi contrasterende gevoelens oproepen, zoals berusting, liefde en haat. Hij haalt muzikaal alles uit de kast om dit te bereiken. Van gewaagde chromatiek en dissonanten, tot een nauwgezette klankschildering van de tekst. Theatrale muziek met bruuske sfeerveranderingen. Veel geprezen zijn de madrigalen Hor ch'el ciel a la terra en Lamento della ninfa.

KIES OP SFEER

♠	DROEVIG	Dowland Flow My Tears
♠	DROEVIG	Monteverdi Madrigali guerrieri et amorosi, Lamento della ninfa
⌘	SPIRITUEEL	Hildegard Symphonia armonie celestium revelationum
☺	VROLIJK	Praetorius Terpsichore, La, la, la, je ne l'ose dire
☺	EASY	Anoniem Greensleeves